

Datamaskinernas samhälle

Framtidsforskningen har blivit något av en moderörelse i samhällsdiskussionen. Till det definitivt bästa som skrivits i denna genre hör enligt min mening **Herbert A Simons "Automationens betydelse för samhälle och företagsledning"** (ALMAserien 1, Wahlström & Widstrand, 18:50, 126 s), även om boken inte direkt angetts vara ett försök till tillämpad framtidsforskning.

Den skiljer sig fördelaktigt från mycken annan framtidsforskning genom sin jordnärhet i spekulacionerna. Medan många andra författare excellerar i mer eller mindre lösliga spekulacioner, söker Simon bygga upp sina slutsatser med logiska tankelinjer. Han anger noggrant förutsättningarna för sin analys — exempelvis att

Automationens betydelse för samhälle och företagsledning handlar "om hur den tekniska utvecklingen kan tänkas komma att påverka arbetsmiljöerna och samhället mera i stort".

människorna i framtiden varken kommer att vara dummare eller mera begåvade än vad de nu är — och låter läsaren få en chans att kritiskt följa med i slutledningarna.

Många motstridiga uttalanden har gjorts om vad automationen kommer att betyda för mänskligheten. På den tekniska sidan finns den radikala attityden — ”datamaskinen kommer att kunna göra allt som människan kan göra.” Men det finns också en mera skeptisk konservatism — ”datamaskinen kan endast göra det människan programmerar den att göra”.

Den ekonomiska radikalismen förutspår ett överflöd av varor och tjänster, massarbetslöshet framför allt bland dem som saknar utbildning och ett samhälle där mänskligheten styrs av maskinernas järngrepp. Motsvarande konservativa attityd talar om fortsatta produktivitsstegringar, men inte nödvändigtvis snabbare tillväxt än tidigare, eftersom tillgången på kapital kommer att begränsa tillväxten. Den fulla sysselsättningen kommer att fortsätta och ekonomierna kommer att se ut ungefär som förut.

• Teknologisk radikalism

Simons inställning till dessa bägge frågor utmynnar i en teknologisk radikalism och en ekonomisk konservatism.

Den ekonomiska problematiken har visat sig förbrylla många. När maskinerna tekniskt blir så mycket mera effektiva än vad människan någonsin kan hoppas kunna bli, föreställer man sig att det måste få konsekvenser för inkomstfördelningen i samhället. En vanlig uppfattning är att ersättningen till kapitalet måste komma att stiga och löneandelen i ekonomierna sjunka. Att den hittillsvarande mycket snabba tekniska utvecklingen kunnat fortgå utan att något sådant inträffat tycks inte vara ett tillräckligt övertygande argument för att detsamma skall fortsätta i framtiden, i datamaskinernas värld. Den andel av det totala produktionsresultatet som utfaller i form av löner har ju hittills snarast varit stigande.

• Stigande reallöner

Simon ger med ett räkneexempel — som är genialt i sin enkelhet — argumenten för varför den tekniska utvecklingen oberoende av om den är kapital- eller arbetskraftsbesparande kommer att resultera i stigande reallöner. Eftersom jag vet att detta är en fråga som bl a bekymrat de politiska partierna i deras försök att formulera program för ett framtida samhälle kan det vara på sin plats att tipsa om källan.

Huvudparten av boken handlar emellertid om hur den tekniska utvecklingen kan tänkas komma att påverka arbetsmiljöerna och samhället mera i stort. Problemet gäller bl a vilka typer av arbeten som kan komma att bli bortrationaliserade i och med att datatekniken utvecklas.

• Ingen långsiktig arbetslöshet

Simon tror inte — och anger goda skäl för sin tro — att den tekniska utvecklingen kommer att förorsaka någon långsiktig arbetslöshet. En annan sak är att de mänskliga arbetsuppgifterna kommer att förändras till sitt innehåll. Även om maskinerna kommer att kunna göra allt som står i mänsklig förmåga att göra, så kommer det inte att bli ekonomiskt att låta dem göra det.

Den tankemodell Simon arbetar med i sin diskussion av dessa saker är de från utrikes-handelsteorin lånade komparativa fördelarna. Enkelt uttryckt: Är en maskin tusen gånger så effektiv som människan i någon bestämd syssla kommer den att överta denna syssla. Är den bara 100 gånger så effektiv kommer den mänskliga aktiviteten här i stället att öka.

Med en mycket grov yrkesuppdelning finner Simon det troligt att sysselsättningsstrukturen inte kommer att avvika alltför mycket från den nuvarande. Inom de olika huvudgrupperna kan däremot stora förändringar ske. Framför allt kommer arbetsuppgifternas karaktär att kunna förändras.

• Mera meningsfulla uppgifter

Simons hoppfulla tro är att arbetsuppgifterna ur den enskildes synvinkel bör komma att kännas mera meningsfulla. Automationen innebär nu inte längre som i industrialismens tidigare skeden en rutinisering av arbetsuppgifterna vid löpande band och dylikt, utan i stället en överföring av arbetskraften till mindre lätt strukturerade problemområden såväl manuellt som intellektuellt.

Företagsledandets problem behandlas i det avseendet mycket utförligt. Vad som i organisationsteorin tidigare skämtsamt kommit att kallas Gresham's lag, nämligen tendensen att låta rutinuppgifterna expandera på bekostnad av de på kort sikt inte lika påträngande arbetsuppgifterna, skulle nu bli lättare att hantera. Datamaskinerna kommer åtminstone att se till, att det inte längre finns någon ursäkt för den företagsledning som undviker att aktivt ta sitt ansvar för företagets mera långsiktiga utveckling och strategi.

Jan Bröms